

Broj: 03/10-50-19-124-15/18
Sarajevo, 18.10.2018.

Istraživanje broj: 284
Vrsta istraživanja: INF

PRAVO NA VODU - OSNOVNO LJUDSKO PRAVO

Pripremila:
Nihada Jeleč

Deskriptor: ljudska prava, voda

Istraživanje je namijenjeno poslanicima i delegatima, koji mogu postaviti dodatna pitanja, sugestije i komentare na email adresu: istrazivacki.sektor@parlament.ba.

Javnost Bosne i Hercegovine može komentirati radove, ali Istraživački sektor nema mogućnost da odgovara na komentare i diskutira o istraživanju.

Informacije navedene u sadržaju istraživanja važeće su u trenutku pripreme istraživanja i one se ne ažuriraju nakon objave istraživanja.

Istraživanje ne odražava zvaničan stav Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine (PSBiH).

PRAVO NA VODU - OSNOVNO LJUDSKO PRAVO

Uvod - Voda je osnova života. Sigurna pitka voda i odvodnja su neophodni za održavanje života i zdravlja te suština dostojanstva svih ljudi, ali je globalno situacija s pitkom vodom veoma loša, [prema UN-u](#). Zbog toga je jedan od ciljeva [Agende održivog razvoja UN-a do 2030.](#) osiguranje dostupnosti i održivo upravljanje vodom i odvodnjom za svakoga (cilj 6). Globalna kriza u vezi s vodom jedna je od najvećih prijetnji planeti Zemlji s kojima će se suočiti u sljedećoj deceniji, procjenjuju u [Svjetskom ekonomskom forumu](#). Voda se naziva „[plavim zlatom](#)“ ili „[tečnim zlatom 21. stoljeća](#)“.

Podaci UN-a koji se odnose na vodu:

- 2,6 milijardi ljudi nemaju pristup kanalizaciji i odvodnji;
- 884 miliona ljudi nema pristup sigurnom izvoru pitke vode;
- između 50 i 100 litara vode dnevno je potrebno za zadovoljavanje osnovnih ljudskih potreba;
- troškovi za vodu ne bi trebalo da budu veći od 3% prihoda domaćinstva;
- izvor vode ne smije biti udaljen više od 1000 metara od doma.

Najvažniji međunarodni pravni akti o vodi

Ujedinjene nacije:

- [Rezolucija UN-a 64/292 – Ljudsko pravo na vodu i odvodnju od 28. jula 2010.](#) - najvažniji akt UN-a o pitkoj vodi;
- [Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima iz 1976](#) (čl. 11 i 12.);
- [Završni dokument Konferencije UN-a o održivom razvoju \(RIO+20\) iz 2012.](#) - predsjednici država i vlada te visoki predstavnici potvrdili su predanost ljudskom pravu na sigurnu vodu za piće i odvodnju, koje će postepeno ostvarivati za stanovništvo uz potpuno poštovanje nacionalne suverenosti. (tačka 121.)

- [Rezolucija Generalne skupštine UN-a br. 68/157 od 18. decembra 2013.](#) - ljudsko pravo na pitku vodu i odvodnju proizlazi iz prava na primjeren standard života i neodvojivo je povezano s pravom na najviši dostižni standard fizičkog i mentalnog zdravlja, kao i s pravom na život i ljudsko dostojanstvo.

Formalnopravno, [rezolucije i odluke UN-a](#) su službeni izrazi mišljenja ili volje organa UN-a, a Rezolucija UN-a 64/292 je [politički akt](#), koji još uvijek ne predstavlja rješenje pitanja kako vodu učiniti dostupnom svima kojima je potrebna.

Rezolucija UN-a 64/292

potvrđuje da je pravo na pitku vodu i odvodnju

osnovno ljudsko pravo,

poziva države i međunarodne organizacije da osiguraju finansijska sredstva, pomognu izgradnju kapaciteta i transfer tehnologije kako bi pomogle državama, posebno državama u razvoju, da osiguraju sigurnu, čistu, dostupnu i pristupačnu pitku vodu i odvodnju za sve.

Vijeće Evrope

[Rezolucija 1693 \(2009\) - Voda: Strateški izazov za mediteranski bazen od 2. oktobra 2009.](#) - pristup vodi mora biti prepoznat kao osnovno ljudsko pravo s obzirom da je voda nužna za život na Zemlji te resurs koji čovječanstvo mora dijeliti. Parlamentarna skupština Vijeća Evrope je preporučila državama članicama Vijeća Evrope, ali i nečlanicama, te posebno državama Mediterana, da preduzmu neophodne mjere kako bi osigurale da svako ima pristup vodi i odvodnji. Također je preporučila da hitno promoviraju transregionalnu i prekograničnu saradnju vezano za vodu, itd.

Evropska unija

„Evropska unija potvrđuje da sve države imaju obaveze u pogledu ljudskih prava vezanih za pristup pitkoj vodi, koja mora biti raspoloživa, fizički dostupna, pristupačna i prihvatljiva,“ izjava visoke predstavnice EU [Catherine Ashton](#) povodom obilježavanja Svjetskog dana vode 2010.

Donošenje odluka o opskrbi pitkom vodom u EU je u nadležnosti država članica, odnosno lokalnih vlasti. Međutim, i na nivou EU su na snazi i neki obavezujući propisi o vodi:

- [Direktiva Vijeća 98/83/EZ o kvaliteti vode namijenjene za ljudsku potrošnju](#) - najvažniji propis EU o pitkoj vodi, čiji je cilj zaštita ljudi od štetnih učinaka konzumiranja onečišćene vode osiguranjem sanitarno ispravne i čiste vode, a trenutno je u proceduri izmjena ove Direktive;
- [Okvirna direktiva Evropske unije o vodi](#) - voda nije kao drugi komercijalni proizvodi, već je naslijeđe koje treba čuvati, zaštititi i postupati s njom kao takvom;
- Direktiva 91/271/EEZ o pročišćavanju komunalnih otpadnih voda;
- Direktiva Vijeća 91/676/EEC koja se odnosi na zaštitu voda od onečišćenja uzrokovanog nitratima iz poljoprivrednih izvora;
- Direktiva 2008/56/EZ o uspostavljanju okvira za djelovanje Zajednice u području politike morskog okoliša.

[Rezolucija Evropskog parlamenta o praćenju evropske građanske inicijative *Right2Water* od 8. septembra 2015. godine](#) - Evropski parlament je pozvao Evropsku komisiju da prepozna važnost ljudskog prava na vodu i odvodnju te važnost vode kao **javnog dobra** i temeljne vrijednosti za sve građane EU, a ne robe. Parlament je, također, pozvao Komisiju da vodu, odvodnju i zbrinjavanje otpadnih voda trajno isključi iz propisa o unutarnjem tržištu i iz svakog trgovinskog sporazuma te da ih pruži po pristupačnim cijenama.

Građanska inicijativa „Pravo na vodu“ ili „[Right2Water](#)“

Pokrenuta je 2012. sa sloganom *Voda i odvodnja su ljudsko pravo*, uz osnovni argument *Voda je javno dobro, a ne roba*. Podržalo ju je više od 1,8 miliona građana iz 13 država članica EU. *Right2Water* je poslala sljedeće zahtjeve Evropskoj komisiji:

- da institucije EU i države članice EU budu dužne da osiguraju da svi stanovnici uživaju pravo na vodu i odvodnju,
- da vodosnabdijevanje i upravljanje izvorima vode ne budu predmet „pravila unutrašnjeg tržišta“ i da usluge koje se odnose na vodu budu izuzete od liberalizacije;
- da Evropska unija poveća napore kako bi se postigao univerzalni pristup vodi i odvodnji.

[Evropska komisija](#) je 2014. godine pozitivno odgovorila na inicijativu: „Pristup sigurnoj pitkoj vodi i odvodnji je neodvojivo povezan s pravom na život i ljudsko dostojanstvo, kao i s potrebom za primjeren standard života“.

Na osnovu navedenih akata međunarodnog prava, svako ljudsko biće na planeti Zemlji bi trebalo imati pravo na čistu i sigurnu vodu za piće, kuhanje i ličnu higijenu, te na odvodnju. Ali, u ovim aktima nije propisan poseban model za ostvarenje tog prava. Na državama je da odluče koje mjere će preduzeti kako bi ispunile obavezu da svako ima pravo na vodu i odvodnju bez diskriminacije. [Neke države](#) su odlučile da u svojim ustavima eksplicitno priznaju pravo na vodu (Južnoafrička Republika, Mauritanija, Etiopija, Nikaragva, Panama, Urugvaj itd.), druge su to pravo propisale u svojim zakonima (Indonezija, Kazahstan, Paragvaj itd.), a u nekim državama je to pravo priznato sudskim odlukama (npr. u Indiji).

U evropskim državama, pravo na pitku vodu najčešće se štiti zakonima i (ili) sudskim odlukama na osnovu nekog prava navedenog u ustavu, npr. prava na dostojanstven život ili ljudsko dostojanstvo, zaštitu zdravog okoliša, zaštitu prirodnih temelja života itd. Izuzetak je Republika Slovenija, koja svojim Ustavom garantira pravo na pitku vodu.

Pravo na pitku vodu u pet država EU

Slovenija

Izmjenama Ustava iz 2016., Slovenija je postala prva država EU koja je najvišim pravnim aktom eksplicitno zaštitila pravo na pitku vodu kao ljudsko pravo.

Ustav Republike Slovenije

„Svako ima pravo na pitku vodu.

Izvori vode su javno dobro kojim upravlja država.

Izvori vode služe prioritarno i održivo za opskrbu stanovništva pitkom vodom i za opskrbu domaćinstava i u tom smislu nisu tržišna roba.

Opskrbu stanovništva pitkom vodom i vodom za opskrbu domaćinstava osigurava država preko samoupravnih lokalnih zajednica, neposredno i neprofitno.“

Član 70a. Ustava

Objašnjenje je dao tadašnji slovenački premijer Miro Cerar: „Slovenačka voda je kvalitetna i upravo zbog svoje vrijednosti će u budućnosti zasigurno probuditi apetite stranih država ili multinacionalnih kompanija. Što više voda bude postajala rijetko dobro, pritisci će biti sve veći, ali mi im ne smijemo popustiti. ... To pokazuje ... da nastojimo očuvati slovenačku vodu i izvore vode za dobrobit građana i građanki, kao i naših potomaka.“

Belgija

Svako ima pravo da živi na dostojanstven način, a to obuhvata i pravo na zaštitu zdravog okoliša, prema članu členu 23. [Ustava Belgije iz 1994.](#) Ova ustavna odredba je osnova belgijskih zakona koji uređuju opskrbu vodom i odvodnju. Pravo na pitku vodu potvrđeno je odlukama belgijskih sudova. [Ustavni sud](#) smatra da je pristup minimalnoj količini pitke vode i odvodnji osnovno pravo. Prema [OHCHR](#), svaki belgijski građanin u praksi ima pristup pitkoj vodi i odvodnji, dok je prema OECD-u Belgija potpuno implementirala pravo na vodu.

Francuska - Voda je [kolektivno naslijeđe francuske države](#). [Pravo na vodu](#) nije eksplicitno zagarantirano Ustavom Republike, ali se spominje u članu 1. Povelje o okolišu iz 2004. godine, koja ima status ustavnog zakona i

navedena je u preambuli francuskog Ustava kao njegov sastavni dio: „Svako ima pravo da živi u uravnoteženom i zdravom okolišu“. Prema [Zakonu o vodama i vodnom okolišu](#) upotreba vode je ... pravo pojedinca i svaka osoba mora imati pristup pitkoj vodi za konzumaciju i higijenu pod ekonomski prihvatljivim uvjetima. Isti Zakon propisuje da je minimum pristupa pitkoj vodi garantiran pod svim okolnostima, a to obuhvata i prioritet korištenja pitke vode u odnosu na drugu potrošnju.

Njemačka

[Pravo na vodu nije navedeno u Ustavu Njemačke](#), ali se implicitno spominje u njegovoj izmjeni od 27. oktobra 1994. godine:

Zaštita prirodnih temelja života i životinja

Imajući na umu i svoju odgovornost prema budućim generacijama, država će zakonima štiti prirodne temelje života i životinje i, u skladu sa zakonom i pravdom, izvršnim i sudskim postupcima, sve u okviru ustavnog poretka. [Ustav Savezne Republike Njemačke, član 20a.](#)

Uprkos nedostatku definicije prava na pitku vodu kao ljudskog prava, njemački pravni poredak i pravna praksa zapravo su konkretizirali najbitnije elemente tog [prava](#). Odgovarajuća dostupnost vodnih resursa za svakoga općenito je osigurana kroz princip javnog interesa. Njemačka je vodom bogata zemlja, a koristi samo 20% dostupnih izvora slatke vode. Oko 99,2% njemačke populacije spojeno je na centralizirani javni vodovod, a 100% populacije je spojeno na kolektivne sisteme odvodnje ili druge načine odvodnje, prema [OHCHR](#).

Italija

[Pravo na vodu nije navedeno u Ustavu Italije niti u drugim propisima](#). Međutim, Italijani za piće i potrebe domaćinstva troše najviše vode u Evropi po osobi, a na [globalnom nivou](#) više vode od njih troše samo stanovnici SAD, Kanade i Australije. Dnevna potrošnja vode u Italiji je u prosjeku [280 litara po osobi](#). ... Kada je u pitanju sudska praksa, Ustavni sud je u jednoj odluci iz 1996. godine potvrdio sljedeće: 'Voda mora biti zaštićena od rasipanja i onečišćenja, uzimajući u obzir njen karakter osnovnog prava.' Međutim, od tada do sada italijanska sudska praksa uglavnom radije posmatra vodu kao ekološki prioritet, nego kao osnovno ljudsko pravo.